

TÜRKİYE'NİN BALKANLARDAKİ YENİ İŞ BİRLİĞİ GİRİŞİMİ: BALKAN BARIŞ PLATFORMU

MEHMET UĞUR EKİNCİ

- ◆ Türkiye, Balkanlarda bölgesel iş birliğine nasıl yaklaşıyor?
- ◆ Balkan Barış Platformu'nun ilk toplantısında Türkiye'nin dışında altı ülkenin yer alması nasıl değerlendirilebilir?
- ◆ Platformun potansiyel faydaları ve karşılaşılabileceği zorluklar nelerdir?

Balkanlarda Türkiye'nin öncülüğünde yeni bir diyalog ve iş birliği mekanizması hayata geçirildi. 26 Temmuz 2025'te Balkan Barış Platformu'nun ilk toplantısı İstanbul'da yapıldı. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın ev sahipliği yaptığı toplantıya Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya ve Sırbistan dışişleri bakanı, Arnavutluk ise dışişleri bakan yardımcısı düzeylerinde katılım sağladı. Kosova ise Meclisteki kritik oylama nedeniyle gelemeyen dışişleri bakanının yerine büyükelçi tarafından temsil edildi.¹ Katılımcılar bölgesel sorunlar ve Avrupa Birliği (AB) üyelik süreçlerinin yanı sıra bağlantısızlık, enerji, eğitim ve savunma gibi pek çok alandaki iş birliği imkanlarını değerlendirdiler.²

1 Antigonë Isufi, "Gërvalla s'mori pjesë në takimin e ministrave të Jashtëm në Stamboll, Kosova u përfaqësua nga ambasadori", kallxo.com, 29 Temmuz 2025, <https://kallxo.com/lajm/gervalla-smori-pjese-ne-takimin-e-ministrave-te-jashtem-ne-stamboll-kosova-u-perfaqesua-nga-ambasadori>, (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2025).

2 "Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Balkan Barış Platformu Dışişleri Bakanları Toplantısı Sonrasında Gerçekleştirdiği Basın Toplantısı", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 26 Temmuz 2025, <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-balkan-baris-platforumu-disisleri-bakanlari-toplantisi-sonrasinda-gerceklestirdigi-basin-toplantisi--26-temmuz-2025--istanbul.tr.mfa>, (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2025).

TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL İŞ BİRLİĞİNDEKİ ROLÜ

Türkiye'nin Balkanlar politikasının temelinde bölgede barış ve istikrarın korunması yer almaktadır. Bölgede kriz ve çatışmaların önlenmesi Türkiye'nin güvenliği için de önem taşıdığı gibi Balkanlarda barışın devamı Ankara'nın bölgenin tamamıyla ilişkilerini derinleştirebilmesi için uygun zemini sağlamaktadır. Ayrıca Balkanlarda yaşayan soydaş ve akraba toplulukların refahı için de bölgede barışın egemen olması bir gerekliliktir. Bu düşüncelerle Türkiye 1990'lardan beri Balkanlardaki barış misyonları ve bölgesel iş birliği platformlarına aktif katılım sağlamaktadır.

Türkiye'nin Balkanların barış ve istikrarına verdiği destek yalnızca çok taraflı platformlara katılım ve desteğiyle sınırlı kalmamıştır. Balkan devletlerinin tamamıyla ikili düzeyde dostane ilişkiler geliştiren Türkiye bu ülkelere düzenli şekilde kalkınma yardımları yapmış, koronavirüs (Covid-19) salgını, sel ve deprem gibi felaketlerde insani yardımlar göndermiş, hibeler ve tecrübe aktarımı yoluyla bu ülkelerin kurumsal kapasitelerini desteklemiştir. Ticaret, yatırım ve turizm

MEHMET UĞUR EKİNCİ

Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, Tarih Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Ohio State Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi'nde doktora dersleri aldıktan sonra doktorasını Londra Üniversitesi SOAS Siyaset ve Uluslararası Çalışmalar Bölümü'nde tamamladı. Araştırma alanları arasında güncel Balkan politikaları, Avrupa siyaseti, iç siyaset-uluslararası siyaset bağlantıları, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri dış politikası ve siyasi tarihi bulunmaktadır.

faaliyetleriyle Türkiye Balkanlarda önemli bir ekonomik aktör haline gelmiş ve bölgenin kalkınmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye, Balkanlardaki mevcut siyasi sorunlara müdahil olmaktan kaçınmış ve bu sorunların karşılıklı anlayış yoluyla çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Son yıllarda Kosova ve Bosna Hersek'te gerginliğin tırmandığı zamanlarda da telefon diplomasisi ve üst düzey görüşmelerle tarafları barışı korumaya davet etmiştir.³ Bölgede diyalog ve iş birliğinin artırılması yönünde bazı çok taraflı girişimlere de öncülük eden Türkiye, 2009-2010 arasında Bosna Hersek'in komşularıyla devam eden sorunlarının giderilmesine destek olmak için biri Sırbistan'ı ve diğeri Hırvatistan'ı içine alan iki ayrı üçlü istişare mekanizması da başlatmıştır.⁴ Halihazırda faaliyette olan bu mekanizmalar taraflar arasındaki diyalogu teşvik ettiği gibi bazı somut sonuçlar da vermiştir. Örneğin yapımı halen devam eden Belgrad-Saraybosna Otoyolu, Türkiye-Bosna Hersek-Sırbistan üçlü mekanizmasında kararlaştırılmış ve temeli de yine bu mekanizma çerçevesinde düzenlenen bir zirveyle atılmıştır.⁵

26 Temmuz 2025'te hayata geçirilen Balkan Barış Platformu ise gerek formatı gerekse amaçları bakımından bu üçlü mekanizmaların genişletilmiş bir versiyonu olarak düşünülebilir. Aynen üçlü mekanizmalarda olduğu gibi bu platform da kurumsal bir yapısı olmamakla birlikte üst düzey ve sürekli bir mekanizma olarak kurgulanmıştır. Platformun dışişleri bakanı düzeyinde düzenli aralıklarla toplanması ve gelecekte devlet ve hükümet başkanları düzeyine çıkarılması öngörülmektedir. Üçlü mekanizmalar Bosna Hersek'in iki komşusuyla sorunlarını çözmesi-

ne ve ilişkilerini ilerletmesine odaklanmışken Balkan Barış Platformu ise aynı hedefi –şimdilik– altı ülke için taşımaktadır.

BATI BALKANLARIN İSTİKRAR VE İŞ BİRLİĞİ İHTİYACI

Balkan Barış Platformu'nun ilk toplantısına Türkiye'nin yanı sıra Balkanlarda henüz AB'ye üye olmamış altı ülke katılım sağlamıştır. Günümüzde topluca "Batı Balkanlar" olarak adlandırılan bu altı ülkenin ortak bir dış politika hedefi ve birtakım ortak sorunları bulunmaktadır.

Batı Balkanların ortak dış politika hedefi AB üyeliğidir. Ortak sorunları ise üç ana gruba ayrılabilir. Birincisi ülkelerin tamamında gözlemlenen kalkınma, altyapı, istihdam, kurumsallaşma, verimlilik ve adalet gibi alanlardaki kronikleşmiş meselelerdir. İkincisi devletler ve halklar arasındaki çözümlenmemiş siyasi ihtilaflardır. Halen Balkanlardaki en kritik iki fay hattı olan Bosna Hersek ve Kosova ile bağlantılı sorunlar bunların en önemlileridir. Ayrıca sınır sorunları ve tarihten gelen tartışmalar da zaman zaman devletler ve halklar arasında gerginlik konusu olabilmektedir. Üçüncüsü ise bölge ülkelerini ilgilendiren sınır aşan meselelerdir. Bunların arasında göç, sınır yönetimi ve organize suçlar gibi başlıkların yanında ulusal sınırların ötesinde etkili olan etnik milliyetçilik sayılabilir.

2000'lerin başından beri Balkanların dönüşümü ve Avrupa'nın geri kalanıyla entegrasyonunda başlıca rolü üstlenen AB, bugün halen Batı Balkanlarda reformları ve iş birliğini teşvik eden en önemli aktör konumundadır. AB, aday ve potansiyel aday statüsündeki ülkelerin yararlandığı Katılım Öncesi Yardım Aracı'nın (IPA) yanı sıra doğrudan Batı Balkanlar için geliştirdiği Berlin Süreci, Yatırım Çerçevesi ve Büyüme Planı gibi girişimlerle bölge ülkelerini destekleyerek üyeliğe hazırlamaktadır. Ayrıca Bosna Hersek'teki AB Barış Gücü Misyonu (EUFOR) ile Kosova'da hukukun konsolidasyonu ve Belgrad-Priştine normalleşme süreçleri de Brüksel tarafından yürütülmektedir.

3 Mehmet Tosun, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Sırbistan Cumhurbaşkanı Vucic ve Kosova Başkanı Kurti ile Telefonda Görüştü", Anadolu Ajansı, 31 Mayıs 2023; "Turkish President Calls Separatist Approaches in Bosnia 'Unacceptable'", TRT Global, 14 Mart 2025, <https://trt.global/world/article/871bc0c838fc>, (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2025).

4 "Sayın Bakanımızın Hırvatistan ve Sırbistan Ziyaretleri Hk.", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 11 Ocak 2010, https://www.mfa.gov.tr/no_5_11-ocak-2010_sayin-bakanimizin-hrvatistan-ve-sirbistan-ziyaretleri-hk_tr.mfa, (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2025).

5 Diyar Güldoğan ve Talha Öztürk, "Sarajevo-Belgrade Highway 'Important' for Development", Anadolu Ajansı, 8 Ekim 2019.

Batı Balkanlardaki ülkelerin tamamı AB üyelik hedefi doğrultusunda bugüne değin birçok reform gerçekleştirmiş ve bölgesel iş birliğinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak reform ve iş birliğindeki temel motivasyon kaynağının Birlik üyeliği olması sebebiyle bölge hükümetleri çoğu kez adımlarını bu hedefe ilişkin beklentilerine göre atmaktadır. AB'nin genişleme yönünde alacağı kararların Balkan ülkelerinin ne kadar hazır olduklarından ziyade üye ülkelerin jeopolitik tercihlerine bağlı olduğu bir gerçektir. 1990'lar ve 2000'lerin liberal ikliminden bir hayli farklı durumdaki mevcut küresel ortamda AB ülkelerinin yeni bir genişleme dalgasına ne zaman onay vereceği ise belirsizliğini korumaktadır. Nitekim son on sekiz yıl içinde AB'ye yalnızca bir yeni üye girerken bir üye ülke ise Birlik'ten ayrılmıştır. AB'de genişleme konusunda güçlü ve net bir siyasi iradenin ortaya çıkmamasına bağlı olarak Batı Balkanlarda bu sürecin geleceğine dair tereddütler devam etmektedir. Katılım süreçlerinin uzaması bölge hükümetlerini ülkelere yatırım çekmek ve siyasi destek sağlamak için yeni partnerler aramaya yöneltmekte, bu da AB ile ilişkilerde sorunlar meydana getirdiği gibi siyasi ve toplumsal kamplaşmalara da yol açmaktadır.

1990'lardan sonra Balkanların barış ve istikrarında AB'nin genişleme vizyonu ve bölge ülkelerinin Birlik üyeliği hedefinin etkisi tartışılmaz. Ancak AB üyeliğinin bölgede barış, kalkınma ve bölgesel iş birliği için tek ve vazgeçilmez koşul olarak düşünülmesi de oldukça tartışmalı bir varsayımdır. Günümüzde gerek AB'de gerekse bölgede AB'ye müzahir çevrelerde Birlik üyeliğinin bölgedeki ulusal, uluslararası ve sınır aşan nitelikteki sorunların çözülmesinde tek geçer yol olduğuna ve katılım süreçlerindeki aksamların bölgesel barış ve istikrar ortamını tersine çevireceğine dair güçlü bir inanç bulunmaktadır. Birlik üyeliğini sorunların çözülmesi için “yeter şart” olarak ileri süren birinci argümanın aleyhinde özellikle Balkanlardaki AB üyesi ülkelere birçok delil bulmak mümkündür. AB üyeliğini barış ve istikrar için “gerek şart” olarak ileri süren ikinci argüman ise temelde hegemonik bir ön kabule dayalıdır. Bu yaklaşıma göre

Balkanlardaki sorunların halledilebilmesi için mutlaka dış kaynaklı bir aktör veya motivasyonun varlığı gerekmektedir. Bu ön kabul sadece AB'de değil bölgede de oldukça yaygındır. Öyle ki son yıllarda Batı Balkanlarda AB'nin bölge hükümetlerine daha fazla baskı yapması ve hatta müdahale etmesi gerektiğini aksi halde büyük felaketlerin yaşanabileceğini dile getiren siyasetçi ve aydınlarla karşılaşmaktadır.

Zihinlerde bölgesel barış ve iş birliğinin doğrudan AB üyelik hedefiyle bağlantılandırılması ve bu ikisinin adeta birbiriyle eşitlenmesi mantık bakımından sorunlu olduğu kadar siyaseten de riskli bir durumdur. Birincisi bu ön kabul üyelik hedefinin çeşitli sebeplerle gerçekçiliğinin azaldığı ya da AB dışı paydaşlarla iş birliğinin ilerlediği zamanlarda bölge aktörlerini reform ve bölgesel iş birliği konularında isteksizliğe sevk etmektedir. Halbuki bunların bölgenin kendisi için gerekli olduğu düşüncesi yerleşirse reform ve iş birliği adımları AB üyeliği beklentisinden bağımsız olarak da sürdürülebilir. İkincisi bölgede dönüşümün Brüksel'in sorumluluğunda olduğu yönündeki kanaat sebebiyle Balkanlardaki siyasi aktörler bölge sorunlarına çözüm arama konusunda yeterince sorumluluk almamakta, bunun yerine gündelik ve mahdut çıkarlarına öncelik vermektedir. Bu yaklaşım sonucunda ortaya çıkacak krizlerin yine AB tarafından yatıştırılacağı beklentisi de birçok bölge aktörü için konfor alanı meydana getirmektedir.

AB genişleme sürecinin gidişatından bağımsız olarak Balkanlarda barışın korunması ve iş birliğinin geliştirilmesi için öncelikle bölgesel aidiyet ve sorumluluk anlayışının yerleşmesi gerekmektedir. Bölgedeki diyalog ve iş birliği süreçlerinin yegane ar bulucusu ve gündem belirleyicisi AB olduğu takdirde Balkan ülkeleri tercihlerini katılım ve entegrasyon süreçleri üzerinden tanımlamayı sürdüreceğinden yukarıda belirtilen zihniyetin sınırları aşılamayacaktır. Bölge ülkeleri arasında karşılıklı anlayış ve ortak çözüm iradesinin güçlendirilmesi için diyalog ve etkileşim kanallarının çeşitlendirilmesi ve bölge içinde başlatılacak inisiatiflerin desteklenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

PLATFORMUN MUHTEMEL FAYDALARI VE ZORLUKLARI

Uzun yıllardan beri Balkanlara yönelik sürdürdüğü çok taraflı, dengeli ve yapıcı politikalarıyla bölge ülkelerinin tamamıyla ilişkilerini ilerleten Türkiye, Balkan Barış Platformu ile bölge için ilave bir diyalog ve iş birliği zemini sunmuştur. Bu platform bölge ülkelerine belirli ön koşullara ya da büyük jeopolitik hedeflere bağlı olmaksızın sorunlarını tartışıp çözümler geliştirme imkanı sağlamaktadır. Platformda açık ve samimi bir diyalog ortamı sağlanabildiği takdirde somut fikirler masaya getirilebilir ve hızla hayata geçirilebilir.

Platformun etkin ve sürdürülebilir olmasının önündeki büyük zorluklardan biri, devam eden siyasi ihtilaflar sebebiyle bazı ülkelerin diğerleriyle iş birliğine isteksiz yaklaşımlarıdır. Bu durum geçtiğimiz yıllarda bölgede geliştirilen Açık Balkan (Open Balkan) inisiyatifinin kapsayıcı olamamasının en önemli sebeplerinden biridir. Sırbistan, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya arasında başlatılmış bir bölgesel iş birliği mekanizması olan bu inisiyatif, Batı Balkanlardaki diğer ülkeler tarafından Sırbistan'ın bölgesel bir hegemonya aracı olarak görüldüğü için üç ülkeyle sınırlı kalmıştır.⁶

Platformun önündeki bir başka zorluk ise Batı Balkanlar üzerinde AB süreç ve söylemlerinin baskın oluşudur. Brüksel'in inisiyatifi dışında faaliyete geçen ve AB'nin temsil edilmediği bu platformun gerek AB'de gerekse Batı Balkanlardaki Birlik'e müzahir çevrelerde şüpheyle karşılanması olasıdır. Geçtiğimiz yıllarda bölgede AB'den bağımsız gelişen iş birliği girişimleri Birlik tarafından yürütülen süreçlere zarar verebileceği endişesiyle Brüksel'den yeterince destek görmemiş ve AB ile sorun yaşamak istemeyen bölge hükümetleri de bu girişimlere temkinli yaklaşmıştır. Bunun en son örneği yine Açık Balkan inisiyatifinde yaşanmıştır. Bu inisiyatife AB'den birçok yetkili üyelik süreçlerine zarar verebileceği gerekçesiyle şüphe-

le yaklaşmıştır.⁷ Açık Balkan'ın kurucu liderlerinden olan Arnavutluk Başbakanı Edi Rama da ülkesinin AB üyelik beklentilerinin artmasıyla bu inisiyatifin yerine Berlin Süreci'ne ağırlık vereceğini açıklamıştır.⁸

AB adayı üç ülke tarafından başlatılan ve Joe Biden yönetimindeki ABD tarafından desteklenen⁹ Açık Balkan'ın bile AB ve Balkanlardaki taraftarlarınca yeterince kabul görmediği düşünüldüğünde Türkiye'nin öncülüğündeki bir bölgesel diyalog girişimine aynı çevrelerin nasıl yaklaşacağı az çok tahmin edilebilir. Brüksel ile birçok konuda görüş ayrılıkları bulunan ve Balkanlarda önemli bir bölgesel aktör olan Ankara'nın bu girişimi AB'nin Batı Balkanlardaki baskın rolüne karşı bir meydan okuma olarak görülebilir. Bu çerçevede Balkan Barış Platformu'nun temelde Türkiye'nin nüfuzunu arttırmaya yönelik jeopolitik bir hamle olduğu ve bölgeyi AB'den uzaklaştırabileceğine dair yorumlarla karşılaşmak şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu zorluklar karşısında platforma Batı Balkanlardaki altı ülkenin tamamının aktif katılımı için motivasyonlarının canlı tutulması büyük önem taşımaktadır. Platformun bu ülkelerin tamamınca güvenilir ve güçlü bir bölgesel aktör olarak görülen Türkiye tarafından yürütülmesinin, toplantıların devamı için önemli bir motivasyon kaynağı olacağı öngörülebilir. Ancak tarafların istekliliği ve sağlayacakları katkıların maksimize edilmesi için bir yandan yoğun bir diplomasiyle bölge hükümetlerinin aralarındaki bütün sorunlara rağmen bu platforma üst düzey katılımları teşvik edilmeli diğer yandan da platformun bölgenin

⁶ Hamza Karčić, "How Open Balkan May Turn out to be a Bad Idea", Anadolu Ajansı, 20 Haziran 2022.

⁷ "EP Adopted Resolution on Enlargement", European Western Balkans, 23 Kasım 2022, <https://europeanwesternbalkans.com/2022/11/23/ep-adopted-resolution-on-enlargement>, (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2025); Fitim Majkovi, "Lajčak e cilëson 'Open Balkan' si konkurrencë të pashëndetshme për proceset evropiane", Koha, 30 Ağustos 2021, <https://www.koha.net/arberi/lajcak-e-ciles-on-open-balkan-si-konkurrence-te-pashendetshme-per-proceset-evropiane>, (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2025).

⁸ Alice Taylor-Brace, "Rama: Open Balkan Fulfilled Its Mission, Time to Focus on Berlin Process", Euractiv, 3 Temmuz 2023, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/rama-open-balkan-fulfilled-its-mission-time-to-focus-on-berlin-process>, (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2025).

⁹ Kurt W. Bassuener, "U.S. Policy on the Balkans under Biden: Accommodating Nationalist Hegemons for Managerial Simplicity", New Lines Institute, (2023), s. 10, <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/Pages-from-202309014-Essays-Balkans-NLISAP1.pdf>, (Erişim tarihi: 30 Temmuz 2025).

AB ile entegrasyonuna zarar vereceğine dair iddiaların önüne geçilmelidir.

Dışişleri Bakanı Fidan ilk toplantının ardından Balkan Barış Platformu'nun bölgedeki iş birliği mekanizmalarına alternatif değil tamamlayıcı ve destekleyici olacağını ve AB üyelik süreçlerinin ana gündem maddeleri arasında yer aldığını belirtmiştir.¹⁰ Batı Balkanlardaki bütün ülkelerin stratejik önceliği AB üyeliği olduğundan platforma katılım ve katkı motivasyonlarının canlı tutulması için bu vurgunun devam ettirilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca ülkelerin AB ile iş birliğini geliştirmeleri yönünde sağlanacak dolaylı katkılar plat-

¹⁰ "Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın Balkan Barış Platformu Dışişleri Bakanları Toplantısı Sonrasında Gerçekleştiği Basın Toplantısı".

formun çekiciliğini ve kaldıraç gücünü artıracaktır. Bunun için örneğin diğer iş birliği konularının yanı sıra çeşitli AB programları için ortak proje ve faaliyet çerçeveleri belirlenebilir, ülkelerin AB koşullarını sağlamaları konusunda destekleyici mekanizmalar geliştirilebilir. Bu sayede platform hem bölge ülkelerinin ulusal çıkarlarına hem de ortak stratejik vizyonlarına bir arada fayda sağlayacak çıktılar üretebilir.

Her halükarda platform çerçevesinde ülkeler arasında diyalog, iş birliği ve bölgesel sahiplenme anlayışının güçlendirilmesi Batı Balkanlarda barış ve istikrarı sağlayacaktır, bunun da gerek bölge ülkelerinin Birlik üyeliğine hazır hale gelmesi gerekse AB'deki bölgeye yönelik tereddütlerin giderilmesine olumlu katkıları olacaktır.

